

Навч. посібник [для студентів музичних спеціальностей] / Сумський держ. педагогічний ун-т ім. А. С. Макаренка / Олег Володимирович Михайличенко. – Суми : Наука, 2004. – 210 с.

4. Педагогіка в запитаннях і відповідях : [навч. посіб.] / Л. В. Кондрашова, О. А. Пермяков, Н. І. Зеленкова, Г. Ю. Лаврешина. – К. : Знання, 2006. – 252 с. – (Вища освіта XXI століття).

5. Хорове сольфеджіо : програма курсу (академічний хор) / Харківська держ. академія культури. Кафедра хорознавства та диригування хором / [укл. В. Ф. Кутлуєв] – Х. : ХДАК, 2003. – 16 с.

6. Хоровий клас та диригентсько-хорова практика : прогр. курсу / Харківська держ. академія культури. Кафедра хорознавства та хор. дир. / [укл. В. І. Ірха]. – Х. : ХДАК, 2003. – 17 с.

7. Юрко О. О. Вокальне виховання дітей та юнацтва в закладах загальної додаткової освіти : методичний посібник [для вчителів музики загальноосвітніх шкіл, керівників вокальних гуртків, студентів диригентсько-хорових факультетів музичних та педагогічних вузів] / Ольга Олегівна Юрко. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2005. – 138 с.

УДК 373.1.013

Н.В.Громова

Сумський державний
педагогічний університет

ДІАГНОСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНО-ТВОРЧИХ ЯКОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті обґрунтовано необхідність діагностичного підходу до організації евристичної діяльності школярів. Подано результати дослідження, що присвячено виявленню та вимірюванню основних пізнавально-творчих якостей старшокласників, які є важливим показником їх творчої самореалізації.

В статтє обоснована необходимость диагностического подхода к организации эвристической деятельности школьников. Представлено результаты исследования, посвященного выявлению и измерению основных познавательных-творческих качеств старшеклассников, являющихся важным показателем их творческой самореализации.

A necessity of diagnostic approach to organisation of heuristic activity of schoolchildren is grounded in the article. Results of the investigation devoted to detection and measurement of the main cognitive-creative qualities of senior pupils which are a significant mark of their creative self-realization.

Проблема дослідження пов'язана, з одного боку, з необхідністю і способами становлення у процесі евристичного навчання необхідних творчих якостей учнів як внутрішнього продукту їх успішної самореалізації, а з другого – з об'єктивною оцінкою цих життєво необхідних для підростаючої особистості якостей. Розв'язання означеної проблеми неможливе без застосування науково виваженого діагностичного підходу.

Аналіз актуальних досліджень. Основними функціями педагогічної діагностики, як відображено в дослідженнях О. Божович, К. Інгенкампа, С. Кульневича, Н. Менчинської та ін., є функції прогностична та вимірювальна. У

розрізі нашого дослідження це, насамперед, виявлення, якісний аналіз та вимірювання основних пізнавально-творчих якостей старшокласників, що виступають важливим показником їх самореалізації. Аналіз досліджень пізнавально-творчих якостей учнів засвідчив різні підходи до їх виокремлення та класифікації. Проте, як правило, ці якості визначаються дослідниками відповідності до певних видів пізнавальної діяльності (мотиваційна, операційна, рефлексивна, корекційна тощо) або її способів. Залежно від видів діяльності Н. Кузьміна виділяє гностичні, проектувальні, конструктивні, комунікативні та організаторські здібності [6, 37].

В. Андреев провідними якостями особистості також вважає творчі здібності. Підставою для класифікації цих здібностей слугують два основних способи діяльності – евристичний та логічний. Відповідно до цього автор виокремлює інтелектуально-логічні та інтелектуально-евристичні блоки здібностей [1, 73].

І. Калошина та А. Тряпіцина провідними творчими якостями особистості вважають абстрактно-логічне та конкретно-образне мислення, володіння механізмами творчої діяльності та способами наукового дослідження [7].

А. Хуторський залежно від способу евристичної діяльності виділяє когнітивні, креативні, організаційно-діяльнісні (методологічні) якості особистості [8, 127 – 139]. Б. Коротяєв серед провідних творчих здібностей особистості виокремлює здібності до сприймання інноваційних ідей, володіння методами і механізмами опису, пояснення і прогнозування [4].

Ступінь розвинутості творчих якостей та їх самореалізації неможливо здійснити без застосування науково розробленого діагностичного підходу до їх прогнозування та вимірювання. У педагогіці діагностуванню навчальних досягнень учнів та розвитку творчих здібностей і вмінь присвятили свої праці багато вітчизняних і зарубіжних науковців (О. Божович, К. Інгенкамп, С. Кульневич, І. Підласий, А. Хуторський, Д. Чернилевський та ін.). Ми також спиралися у розв'язанні цієї проблеми на дисертаційні роботи О. Демченко [3] та О. Кривонос [5] та монографічне дослідження Г. Цехмістрової [9].

Узагальнивши різнопланові позиції до діагностики та діагностичного підходу, стало можливим розмежувати поняття “контроль - діагностика – оцінка – корекція”, а також виявлення такої змістової характеристики діагностики, як з'ясування причин помилок та утруднень. У педагогічній науці

про діагностику помічено на сьогодні і таку важливу тенденцію, як пріоритети експертної діагностики творчих якостей особистості та їх динаміки всупереч безпідставно поширеним комп'ютерним і тестовим вимірюванням цих якостей.

Разом з тим, як засвідчили наші наукові розвідки проблем діагностики творчої особистості та її самореалізації, на сьогодні відсутня більш-менш завершена технологія наукової діагностики пізнавально-творчих якостей особистості, зокрема учнів як предметного результату їх творчої самореалізації.

Мета статті – стало розкриття способів діагностичного підходу до виявлення, якісного аналізу та вимірювання різних рівнів досягнення пізнавально-творчих якостей учнів старшої школи.

Виклад основного матеріалу. Під час педагогічного експерименту, застосовуючи діагностичний підхід та його прогностичну складову, ми з'ясували коло необхідних і достатніх пізнавально-творчих якостей, які формуються у процесі евристичної навчальної діяльності старшокласників. Демонстрація цих якостей і є предметним конкретним доведенням успіху самореалізації на різних рівнях її прояву – початковому, середньому, достатньому, високому. На основі аналізу вищезазначених досліджень і практичного досвіду вчителів та викладачів педагогічних університетів виокремлено такі провідні пізнавально-творчі якості старшокласників:

- розвинута мотивація до самостійної діяльності;
- уміння творчої взаємодії з суб'єктами навчання;
- володіння механізмами творчої діяльності,
- розвинуті діагностичні вміння для вимірювання та оцінки освітніх продуктів,
- пізнавально-творча самостійність учнів.

Підставою для обрання наведеного кола пізнавально-творчих якостей стали провідні характеристики як змісту самореалізації особистості в навчанні, так і можливості евристичної діяльності, що розглядається як чинник, умова, спосіб, показник досягнення успішної пізнавально-творчої самореалізації у навчальній сфері учнів.

Виділення достатньо обмеженого кола пізнавально-творчих якостей було не випадковим: по-перше, названі якості інтегральні за своїм змістом і тому охоплюють практично всі провідні характеристики пізнавальної творчості учнів; по-друге, надмірна кількість якостей не дає змоги вивчити й адекватно їх виміряти та оцінити їх.

Коротко подаємо зміст означених пізнавально-творчих якостей, самореалізація яких становить провідний аспект експериментальної роботи на констатувальному, формувальному і контрольному етапах дослідження.

1. Мотивація до самостійної творчості в евристичному навчанні включає усвідомлення особистісної значущості навчання, самостійної діяльності, важливості для себе загальної мети запланованої роботи, її трансформацію і здатність кожного учня до визначення власної мети, завдань, способів їх досягнення.

2. Творча взаємодія – це діалектична інтеграція допомоги і протидії. Ця якість трактується в педагогічній і психологічній науці як розвинена здатність учня допомагати товаришам, приймати допомогу від них і вчителя, одночасно проявляти протидію щодо сторонніх пропозицій і рішень: критику, незгоду, доведення помилковості тощо.

3. Володіння механізмами творчої діяльності означає розуміння їх сутності, непересічної значущості під час розв'язання будь-яких творчих задач, освоєння структурних складових механізмів творчості, постійне успішне застосування цих механізмів у власній творчості, зокрема в евристичній навчальній діяльності.

4. Діагностичні вміння є розвинутою на певному рівні рефлексивною здатністю особистості, що включає осмислені і трансформовані, достатньо узагальнені знання рівнів, показників і критеріїв конкретних освітніх продуктів, їх творче використання у процесі створення, вимірювання та оцінки цих продуктів самореалізації творчого потенціалу учня.

5. Пізнавально-творча самостійність учнів серед наведених якостей виглядає найбільш інтегральною та акумулює практично всі з наведених якостей, одночасно утворюючи не їх суму, а нову узагальнену якісну характеристику особистості. Пізнавально-творча самостійність (ПТС) інтегрує, з одного боку, такі важливі особистісні якості учнів, як спрямованість на самоосвіту, самовдосконалення, самореалізація власного потенціалу; бажання, інтерес і здатність до виявлення навчальної проблеми, її суперечностей і способів їх розв'язання; систематичний прояв ініціативності, оригінальності в ухвалених рішеннях та досягнутих результатах, цілеспрямованість, рефлексивна зрілість; а з другого, – необхідний комплекс процесуальних умінь творчого характеру (володіння механізмами і методами пізнавально-творчої діяльності – організаційними, конструктивними, комунікативними, діагностичними,

корекційними, узагальнюючими).

У проведеному дослідженні відповідно до сучасних вимог до діагностичного підходу щодо творчої діяльності і творчих якостей суттєво модернізовано змістовий компонент рівнів, показників, критеріїв цих якостей учнів в умовах евристичної навчальної технології. Для того щоб об'єктивно виміряти й оцінити наведені у класифікації якості, що є внутрішніми продуктами самореалізації, експериментатори-дослідники (викладачі педуніверситету, досвідчені вчителі, керівники навчальних закладів) дійшли висновку, що спочатку правомірним буде провести діагностику і оцінювання зовнішніх продуктів самореалізації як більш доступних для діагностики й самодіагностики. При цьому використано наявні розробки кафедри педагогічної творчості щодо рівнів, показників і критеріїв навчальних досягнень під час створення таких освітніх продуктів – учнівських творів, доповідей, рефератів, розповідей, проектів, есе тощо.

На основі досліджень з проблем педагогічної діагностики створена й застосована єдина концепція діагностичного підходу як для зовнішніх, так і для внутрішніх продуктів самореалізації учнів експериментальних класів. Вона включала такі положення:

а) усвідомлення значущості творчої діяльності та її результатів як важливого чинника самореалізації особистості;

б) з'ясування специфіки теоретичних та емпіричних знань узагалі, їх переосмислення й відображення в конкретних видах творчих продуктів;

в) творче осмислення і корекцію старшокласниками діагностичного інструментарію для окремих видів творчої роботи, де подано основні якісні параметри (показники і критерії для певного рівня досягнень учня) творчого продукту, пояснення вчителем та учнями-експертами основних показників і критеріїв творчої роботи для різних рівнів навчальних досягнень;

г) використання учнями означеного діагностичного інструментарію під час вибору теми, визначення її проблеми, суттєвих суперечностей, під час прогнозування її виконання, оперативної корекції результатів діяльності, у процесі діагностичного самоаналізу й самооцінки;

д) використання рекомендацій та інструментарію в експертній діагностиці та оцінюванні творчих робіт;

е) корекцію і вдосконалення учнями створених творчих продуктів відповідно до виявлених у процесі комплексної діагностики недоліків, помилок

та їх причин.

Педагогічний експеримент мав на меті випробування розробленої, теоретично обґрунтованої й експериментально перевіреної дидактичної моделі організації евристичного навчання старшокласників, загальна мета якої передбачала досягнення старшокласниками високого й достатнього рівня самореалізації. Структура моделі була подана у наших попередніх розвідках [2, 137 – 143.], тому у статті ми презентували лише кінцеві результати її впровадження.

Важливою складовою цієї моделі було постійне й ґрунтовне мотивування учнів до активної евристичної діяльності з розкриттям особистісно-сміслових елементів матеріалу, який пропонувався до вивчення на всіх етапах діяльності. У структурі процесу навчання було виокремлено окремий компонент – мотиваційно-спонукальний. Одним з мотивів, що найбільш позитивно впливає на навчально-пізнавальну діяльність, активність і самостійність людини, є мотив досягнення успіху в будь-якій справі і житті. Установлено, що саме мотив досягнення успіху (а не мотив запобігання невдачам) найбільш властивий саме евристичному навчання, спрямованому на поступові й значущі для дітей перемоги. Репродуктивним же діям, навпаки, природно притаманні мотиви запобігання невдачам, тобто уникнення помилок, неточностей, недоліків тощо (наприклад, коли діти пишуть диктант, займаються взаємоперевіркою виконаних вправ тощо). У зв'язку з виявленими нами закономірностями застосування вказаних мотивів ми окремо дослідили динаміку змін мотиву досягнення успіху серед учнів, які були залучені до експерименту. Під час формування мотивів досягнення ми спиралися на критерії рівнів цього мотиву та спеціальні тести, застосування яких виявило стійку тенденцію до значної зміни мотивації в експериментальних класах – від мотиву запобігання невдачі до мотиву досягнення успіху. У контрольних класах не відбулося суттєвої зміни цього мотиву. Такі позитивні зміни змогли відбутися завдяки постійному орієнтуванню учнів експериментальних класів на створення ситуацій успіху.

Гуманістична парадигма освіти й побудована на її основі авторська технологія евристичного навчання передбачала різні варіанти педагогічного супроводження – педагогічну допомогу, протидію, їх оптимальне поєднання.

Як доводять результати дослідження, за постійної допомоги вчителя, спрямованої на детальний розгляд і корекцію більшості кроків діяльності учня, було виконано найменше творчих робіт, які відповідно до показників і критеріїв

можна було б віднести до високого і достатнього рівнів.

Не набагато вищими виявилися творчі досягнення старшокласників, які, на відміну від попередньої частини учнів, навчалися в умовах постійної і критичної протидії вчителя (наявності запитань, негативних суджень, указівок на помилки, недоліки та ін.).

Дослідження підтвердило висунуте припущення, що найвищого результату, тобто високого і достатнього рівнів самореалізації, старшокласники спроможні досягти за оптимальної інтеграції кваліфікованої, але достатньо дозованої допомоги вчителя зі спеціально продуманими протидіями щодо творчих пошуків учнів та одержаних ними результатів, суттєво підвищує рівень самостійних творчих досягнень учнів – продуктів їх самореалізації.

Важливим кроком проведеного дослідження стало виявлення дидактичних механізмів творчої діяльності й особливостей їх застосування. В експериментальних класах старшокласники цілеспрямовано оволодівали механізмами пізнавально-творчої діяльності. Це відбувалося такими способами: 1) пояснення і творче освоєння сутності кожного з означених механізмів; 2) складання й використання спеціально розроблених інструкцій щодо можливостей застосування цих механізмів; 3) ілюстрація прикладами з різних сфер людської діяльності; 4) з'ясування пошуків учених щодо розв'язання конкретної проблеми та її суперечностей за допомогою механізмів творчого дослідження; 5) відведення достатнього часу на освоєння учнями механізмів під час розв'язання значущих для них творчих задач.

Завдяки наведеній методиці освоєння сутнісних характеристик творчості – її мотивів та механізмів – в експериментальних класах відсоток дітей, які володіють механізмами творчого розв'язання проблем, суттєво зріс. Якщо на старті експерименту лише 12% старших школярів уміли практично застосовувати окремі механізми творчості (виявлення проблеми й аналіз її суперечностей, порівняння суб'єктів та явищ, евристичні запитання, аргументоване прогнозування, теоретичні узагальнення та ін.), то в кінці експериментальної роботи вже понад 22% учнів експериментальних класів досконало й постійно (на високому рівні) використовували під час створення творчого продукту вказані механізми. Більше половини старшокласників освоїли значну частину з необхідного комплексу механізмів творчої діяльності.

Найбільш помітними є результати з освоєння учнями 9 – 11 класів механізму творчої діяльності “аналіз через синтез”. Якщо на констатувальному

етапі після перших проб його успішно використовували лише 9 – 11% школярів, то в кінці експерименту це завдання на достатньому і високому рівнях виконували вже 68% учнів експериментальних класів. Оскільки в контрольних класах така робота не проводилась й учням інтуїтивно доводилося освоювати ці вміння, то кількість школярів, які оволоділи механізмами творчої діяльності, фактично не зросла.

У процесі експерименту важливим відкриттям стало те, що очікуваний результат може дати лише комплексне застосування окремих механізмів пізнавально-творчої діяльності учнів на різних етапах навчання. Тому в таблиці наведені результати комплексного володіння старшокласниками провідними механізмами пізнавально-творчої діяльності.

Важливим результативним внутрішнім продуктом творчої самореалізації учнів у навчальній діяльності стало досягнення ними певного рівня пізнавально-творчої самостійності. Ця інтегративна якість виводилась з якісних характеристик (згідно із розробленими показниками і критеріями) зовнішніх освітніх продуктів – складання рефератів, написання й виголошення доповідей, усного й письмового аналізу текстів, написання творів, виконання творчих проектів тощо.

В експериментальних класах за два навчальних роки суттєво зростали творчі досягнення в евристичній діяльності: майже у 2,5 рази скоротилася кількість робіт, віднесених експертами до початкового рівня, тобто до таких, що характеризуються невисокими творчими характеристиками; одночасно майже в 1,5 рази (з 34 до 50%) зросла кількість робіт, віднесених на основі експертної діагностики до достатнього рівня; понад, ніж у 2 рази (з 14 до 32%) збільшилась кількість робіт, виконаних на високому (креативному) рівні. Аналогічні результати в контрольних класах значно поступаються показникам класів експериментальних і не можуть розглядатися як суттєві зрушення в динаміці пізнавально-творчої самостійності учнів.

Результати вимірів динаміки (змін) пізнавально-творчої самостійності учнів (ПТС), які протягом двох років вивчали гуманітарні предмети із застосуванням технології евристичного навчання, свідчать про те, що рівень ПТС постійно зростає. До високого рівня ПТС експертними оцінками було віднесено майже 27% учнів експериментальних класів (на констатувальному етапі їх було 8%). Достатнього рівня ПТС досягли 49% старшокласників (на старті експерименту їх було 12%). Іншими словами, 76% учнів завдяки систематичній евристичній діяльності досягли

оптимального рівня пізнавально-творчої самостійності. Решта учнів (24%) характеризується середнім рівнем ПТС. Практично жодного учня не залишилось на незадовільному (початковому) рівні.

Для об'єктивного вимірювання зазначених вище досягнень самореалізації пізнавально-творчих якостей в експерименті було застосовано цілісний діагностичний інструментарій для всіх зовнішніх і внутрішніх продуктів самореалізації. Цей інструментарій є комплексом взаємозалежних характеристик рівнів, показників досягнень і детальних критеріїв – індикаторів-вимірювачів якісних показників продукту. Обов'язковим в евристичному навчанні стало оволодіння цим інструментарієм не тільки вчителями, але й учнями. Без діагностичної підготовки останніх не можна було сподіватися і на загальний успіх самореалізаторських зусиль старшокласників, тому що оволодіння діагностикою своїх досягнень – невід'ємна складова самоаналізу, самооцінки, самокорекції в особистісному поступі до самозростання й самореалізації. Узагальнена таблиця відображає поступове вдосконалення діагностичних умінь учнів старшої школи. Наведені цифри потребують додаткового коментарю щодо тих умінь, які названі діагностичними. Мова йде про такі вміння, як розуміння змісту рівнів досягнень – високого, достатнього, середнього, початкового, чітке осмислення показників цих рівнів, а головне – докладних критеріїв, що розкривають ці показники. Ми домагалися від учнів реальних знань і умінь в основному щодо зовнішніх продуктів їх пізнавально-творчої діяльності – творів, розповідей, доповідей, рефератів, проектів тощо, а також способів застосування цих критеріїв у різних ситуаціях.

Основні результати експериментальної роботи подано в таблиці 1 (для зручності статистичної обробки відображені відсотки округлені).

Таблиця 1

**Динаміка якісних характеристик пізнавально-творчих якостей
старшокласників в експериментальних (153 учні) і контрольних (158 учнів)
класах під час використання дидактичної моделі організації
евристичного навчання (%)**

Показники самореалізації пізнавально-творчих якостей	Рівні досягнення творчої самореалізації															
	Високий				Достатній				Середній				Початковий			
	Експ.		Контр.		Експ.		Контр.		Експ.		Контр.		Експ.		Контр.	
	Еп	Ек	Кп	Кк	Еп	Ек	Кп	Кк	Еп	Ек	Кп	Кк	Еп	Ек	Кп	Кк
1. Мотивація до самостійної творчості	17	38	18	23	27	44	28	36	30	18	29	24	26	-	25	17

2. Творча взаємодія із суб'єктами навчання	9	21	10	12	14	47	13	17	44	27	43	45	33	5	34	26
3. Володіння механізмами творчої діяльності	12	22	11	12	14	46	13	16	51	25	48	46	23	7	28	26
4. Діагностичні вміння для вимірювання й оцінки освітніх продуктів	5	29	6	10	17	52	16	23	64	19	63	54	14	-	15	13
5. Пізнавально-творча самостійність учнів	8	27	8	11	12	49	15	27	48	24	52	46	32	-	25	16

Експ. – експериментальні класи;

Контр. – контрольні класи.

ЕпКп – констатувальні результати;

ЕкКк – кінцеві результати експерименту.

Висновки. Аналіз перебігу і результатів експериментальної роботи підтверджує висунуту гіпотезу про те, що самореалізація основних пізнавально-творчих якостей старшокласників (їх творча мотивація, володіння механізмами творчої діяльності, включаючи її діагностику, діалогічні вміння творчої взаємодії, загальну динаміку пізнавально-творчої самостійності) відбувається успішно, якщо комплексно реалізовувати розроблену дидактичну модель організації евристичного навчання, яка включає взаємопов'язані структурні складові спільної пізнавально-творчої діяльності вчителя й учнів. Одержані результати доводять, що учні поступово, але неухильно нарощували свої пізнавально-творчі якості, що об'єктивно позначалося на якості створених ними освітніх продуктів.

Процес евристичного освоєння учнями навчального матеріалу хоч і не може бути всеосяжним для всіх видів навчальної діяльності, однак на сьогодні він дійсно незамінний для розв'язання складних і по-справжньому творчих проблем змісту навчання. Це провідний, доступний і привабливий для дітей спосіб освоєння знань, умінь, механізмів творчого мислення, спосіб інтенсивної самореалізації творчого потенціалу особистості.

У перспективі, безумовно, продуктивними стануть зусилля дослідників з уточнення й поглиблення поданої концепції самореалізації пізнавально-творчих якостей учнів, а також освоєння механізмів творчої діяльності, які забезпечують успішне просування підростаючої особистості на шляху самоствердження, самозростання, самореалізації своїх невичерпних духовних можливостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. Основы педагогики творчества / Андреев В. И. – Казань : Изд-во Казанского университета, 1988. – 240 с.
2. Громова Н. В. Дидактична модель організації евристичного навчання учнів / Н. В. Громова // Педагогічні науки : збірник наукових праць – Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2006. – Частина друга – С. 137 – 143.
3. Демченко О. М. Педагогічна діагностика як засіб оптимізації самостійної навчальної діяльності студентів медичних коледжів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 “Теорія навчання” / О. М. Демченко. – Х., 2008. – 21 с.
4. Коротяев Б. И. Учение – процесс творческий: кн. для учителя / Коротяев Б.И. – [2-е изд., доп. и испр.]. – М. : Просвещение, 1989. – 159 с.
5. Кривонос О. Б. Формування професійно-творчих умінь студентів медичних коледжів у навчальній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.09 “Теорія навчання” / О. Б. Кривонос. – Х., 2008. – 20 с.
6. Кузьміна Н. В. Здібності, обдарованість, талант учителя / Н.В. Кузьміна // Педагогічна творчість і майстерність : Хрестоматія / [укл. Н. В. Гузій]. – К. : ІЗМН, 2000. – 168 с.
7. Тряпицина А. П. Организация творческой учебно-познавательной деятельности школьников : учебное пособие. / Тряпицина А. П. – Ленинград : ЛГПИ, 1989. – 92 с.
8. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения / Хуторской А. В. – М. : Изд-во МГУ, 2003. – 416 с.
9. Цехмістрова Г. С. Управління в освіті та педагогічна діагностика: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Г. С. Цехмістрова, Н. А. Фоменко. – К. : Видавничий дім “Слово”, 2005. – 280 с.

УДК 377.4

З.В. Декунова, А.М. Лавська

Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПОЧАТКОВОЇ ТА ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

У статті розглядається проблема адаптації учнів початкової школи до навчання у 5 класі; розкрито психологічні та педагогічні причини дезадаптації учнів молодшого шкільного віку; зазначено шляхи взаємодії вчителів початкової та основної школи щодо питання наступності.

В статье рассматривается проблема адаптации учащихся начальной школы к обучению в 5 классе; раскрыты психологические и педагогические причины дезадаптации учащихся младшего школьного возраста; обозначены пути взаимодействия учителей начальной и основной школы относительно вопроса преемственности.

The article is dedicated to the problem of pupils' adaptation for studying in the 5th form. Psychological and pedagogical reasons of pupils' desadaptation is described here. The ways of junior and basic school teachers' interaction in the question of continuity are indicated here.

Постановка проблеми. Упродовж життя і дорослим, і дітям доводиться адаптуватися до різних ситуацій. Переступивши поріг школи, дитина також увесь час адаптується до: вчителів, уроків, нового режиму роботи. Одним зі складних адаптаційних періодів є навчання у п'ятому класі. Перехід із молодшої